

Коментар

Commentary

[doi:10.5937/sinteze12-47829](https://doi.org/10.5937/sinteze12-47829)

ПОСТУЛАТ „ДОМИНАНТНОГ ИДЕНТИТЕТА“

Последњих година је ретко који други интелектуалац са таквим нагласком у јавности износио тезе о идентитету Црне Горе, као председник ЦАНУ, проф. Драган Вукчевић. То је додуше радио у једној научно несистематизованој форми, наиме у оквирима низа интервјуа и пригодних говора. Тим не мање, та су гледишта на које није било јавних осврта ни од стране самих осталих чланова ЦАНУ, због њиховог значаја и пратеће претензије на исправност, вредна пажње, заузимања извесног става.

Његово полазна теза гласи, да при свим разматрањима датог профила треба стартовати од „тријаде“ Држава-Устав-Грађанин, унутар које би се сви за дата два темељна питања важни садржаји могли и требали сагледавати. Та троугаона схема је пак радикално редуktivна и апстрахује од више даљих релевантних аспеката одн. инстанци – као да ју је формулисао неки математичар, а не правник (по образовању) и социолог (по вокацији). Њоме се практично одлаже у страну дуготрајно историјско и друштвено-културно искуство, којим се читује једностраност и апстрактна сведеност датог приступа разумевању. Тако се и идентитет људи који настањују Црну Гору жели далекосежно редуковати на грађански идентитет. При чему се онда и сам последњи даље своди на пуку припадност држави, држављанство. Као да за статус грађанина једне модерне европске државе не би било потребно и идентификовање са одређеним базичним културним стандардима, попут идеала правде, подједнаког уважавања права и потреба других људи... Исто тако је за ранг грађанина неопходан и одређени ниво просвећености, што се такође не може свести на пуко држављанство, поседовање пасоша. Ради се дакле о једном радикално формалистичко-легалистичком виђењу, при којем је „бити грађанин“ истоветно са „бити држављанин одређене земље“, те располагати са тим повезаним омеђеним скупом елементарних формалних права и обавеза. Питање идентитета се тиме практично деконтекстуализује из његовог родовског и културно-историјског склопа. При чему се грађане изгледа види као атомизирани индивидуе, чија би етничка, конфесионална, културна... припадност требали да буду потиснути, као у најбољем случају инстанце од само секундарног значаја! Вукчевић додуше истиче, да инсистирање на грађанском идентитету везаном за државност „не искључује друге идентитете које грађани носе у себи“. Али сматра веома важним, „да за доминантни идентитет узмемо онај који проистиче из државе“. Јер, тиме се држава „заснива као заједничка кућа њених грађана и тиме се учвршћује

њихов политички консензус“. Тако да је грађански идентитет „оно што чува Црну Гору“. Сад, евентуално „искључивање других идентитета“ би било недемократско и нехумано (уколико уопште изводљиво), те већ као такво потпуно неodrживо. А шта друго значи идеолошки постулат о ексклузивно „доминантном идентитету“, него стављање осталих идентитета у други план, на маргину друштвеног живота, својеврсно њихово дислоцирање у сферу (индивидуалне и групне) приватности? Као противнике таквог става Вукчевић првенствено види све оне, „који сматрају нацију за хоризонт свог мишљења“. Зашто међутим људи не би смели такође и властиту нацију видети као хоризонт свог мишљења – свог саморазумевања, разумевања друштва у којем се живи...? Зашто држава не би смела бити виђена и као заједничка кућа народа и народности који у њој живе? Зашто уместо доминације редуковано разумљеног грађанског идентитета не бисмо рађе требали тежити једној уравнотеженој коегзистенцији етничког, културно-конфесионалног и грађанског идентитета у добро уређеној демократској држави? Тако да усклађени суживот нација и националних мањина такође буде „оно што чува Црну Гору“ – а не искључиво апстрактни грађански идентитет! Реалности би боље одговарала констатација, да становници Црне Горе себе паралелно доживљавају као њене грађане, те уједно и као припаднике одређених нација. Па у складу са тиме државу виде не једино као државу свих њених грађана, већ и као државу свих њених нација и националних мањина. Безусловно инсистирање на доминацији грађанске компоненте одн. идентитета значило би утолико својеврсно насиље над таквим саморазумевањем. Упитно је даље, и не сасвим реалистично гледиште, да прихватање онакве доминације једног идентитета аутоматски води „политичком консензусу“. Разлике у мишљењима су, напротив, исто тако врло могуће и међу самим грађанима и њиховим разним групама. Па је тако примера ради, ранијих година једна група грађана (а не никаква нација) тежила промени државног статуса Тексаса, његовом отцепљењу и осамостаљивању од САД-а. И још више су присутне несугласице међу грађанима одн. групама грађана разних земаља када се ради о низу даљих, не мање важних политичких питања. Да ли се дакле може сматрати безусловно исправном паушална премиса, да нације увек и свуда делују дезинтеграционо, разједињујуће, а грађани и њихове групе увек и свуда интегративно, уједињујуће?

Још је нереалистичније Вукчевићево мишљење, да би етаблисање доминације редукованог грађанског идентитета наводно водило „превазилажењу подјела“ по националном питању у нас. Овде пре свега није добро, што један научник прихвата популарну и израубовану формулу распрострањену у свакодневном жаргону о „подјелама“, каква се у датом контексту међу научницима у свету ређе користи. Већ се напротив употребљава у научне сврхе далеко примеренији појам „етничких диференција“. Они, који се по питању етничког идентитета слободно опредељују на један или други начин, не баве се никаквим „дељењем“

некаквог апстрактног великог јединства, неразлучиве целине. Него користећи своје право на слободно изражавање и саморазумевање националне припадности, себе идентификују као припадне управо одређеној нацији, њеној култури и историји. Вукчевић пак тврди следеће: „Верујем, да је истицање грађанина као основног субјекта и наглашавање грађанског идентитета пут за превладавање ове подјеле“(наиме оне, на Црногорце и Србе). Но не само што је претходно већ сам тврдио, да грађански идентитет „не искључује“ друге идентитете и тиме долази у узајамну неуслађеност властитих теза, већ је и реално стање ипак осетно другачије. Наиме, сасвим је могуће и сагласно у свету присутним односима, бити како грађанин, тако и уједно припадник одређене нације. Тако да једно не „превладава“ друго – изузев у ситуацијама изложености спољним притисцима, каквима пак нема места у демократским друштвима. Па дакле они који се изјашњавају као Црногорци слободно могу при томе и остати, а уједно бити добри грађани, те исто тако и они који се изјашњавају као Срби могу остати при томе и истодобно бити добри грађани своје земље. (То коезистирање једне и друге компоненте видљиво је у друштвеној пракси већ и у називима појединих политичких странака – попут рецимо ХГИ. Која дакле себе без проблема разуме као како грађанску, тако уједно и као хрватску.) И опет би било проблематично уздизање грађанина у „основног субјекта“ друштва, а Црногораца и Срба у његове секундарне субјекте. Или штавише субјекте, који би требало да се нађу у процесу историјског ишчезавања и заборава – наиме кроз дуготрајни и радикално тзв. „превазилажење подјела“(?). Да ли би такав развој ствари могли сматрати пожељним?

У ствари, ваља указати на један даљи спорни момент идеологије грађанизма који се је довољно јасно очитовао у нашој друштвеној и политичкој пракси. Наиме, да та идеологија послужи као маска за непрокламовано али делатно фаворизовање једних нација на штету других. Тако је грађанима српске националности већ дуже времена дозвољено само једно умањено, дијетално учешће у раду јавних служби, у драстичном нескладу са њиховим уделом у укупном становништву Црне Горе. Такође је већ добро познато, да тзв. „суверенистичке“ странке говорећи о грађанству, на првом месту имају у виду грађане једне одређене нације, знано већ које. Те томе онда, не од јуче, прилагођавају и своје политичко деловање. Најзад, када се ради и о самој ЦАНУ, проф. Вукчевић се формално залаже за „дух отворености“ у њеном функционисању, очито надовезујући то на своју идеологију грађанизма. У пракси се међутим показује, да врата ЦАНУ јесу додуше широм отворена грађанима неких других националности, док су за грађане српске националности само отшкринута. То се очитује у видно умањеном броју српских научника и уметника у њеном чланству, али већ и у саставу руководеће екипе те значајне установе. Њени су потпредседници (Ђ. Борозан, Љ. Станковић), генерални секретар (Д. Радоњић), као и секретари одељења – уједно чланови Предсједништва ЦАНУ (П. Мирановић, З. Рашовић, Н. Мартиновић, Ж. Мирковић), наиме практично сви од реда (или

безмало сви) грађани једне те исте, црногорске националности. Њих предводи Вукчевић, и сам грађанин црногорске националности. Тако да је под параваном грађанске отворености овде заправо на делу обезбеђена национална хомогеност водеће екипе ЦАНУ. У оквирима редовне трибине ЦАНУ, новембра 2022. било је са препознатљивом политичком тенденциозношћу уприличено предавање једног регионалног радикалног атеисте са темом „Нуспојаве трибализма и светосавског национализма, до клерикализације друштва“. И при избору нових чланова ЦАНУ осигурана је осетно боља пролазност за грађане црногорске националности у односу на грађане српске националности. Па су за једног тако истакнутог, те такође и ван граница Црне Горе признатог уметника као што је био песник Ранко Јововић, врата ЦАНУ из препознатљиво политичких мотива била доживотно затворена. Примани су пак у чланство неки књижевници-грађани црногорске националности са мањим уметничким рејтингом у односу на њега. Или пак они међу њима, који су са Јововићем у погледу уметничких достигнућа били практично поравнати – тако да нису могли бити њему претпостављани по том основу. Тенденција ка прогресивном кадровском „озелењавању“ ЦАНУ се наставља и у новијим изборним циклусима. Па је тако у чланство глатко примљена грађанка црногорске националности Весна Килибарда, док је на основу једног формално-процедуралног изговора одбијен грађанин српске националности Радмило Маројевић, лингвиста и међународно признати експерт за тумачење Његошевог књижевног дела. Такве неправде манифестују непринципијелност, дволичност залагања за апстрактну једнакост свих грађана, „основних субјеката“ друштва, те „дух отворености“ - у оквирима варљиве идеологије грађанизма у њеној домаћој, провинцијалној варијанти.

Драган Јаковљевић¹,

пензионисани редовни професор УЦГ

Примљен: 21.11.2023.

Прихваћен: 21.11.2023.

¹ draganjakovljevicnk@gmail.com, Универзитет Црне Горе